

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ OSMANLI ARŞİVİ OTOMASYON PROJESİ

Nizamettin OĞUZ*

Arşiv malzemelerinin mikrofilme alınması ve sayısallaştırılarak, orijinali yerine sayısal kopyalardan yararlanılmasını çalışmaları 2000 yılında projelendirilmiş ve 2001 yılında başarı ile tamamlanmıştır.

Burada anlatmaya çalışacağım proje, öncelikle Osmanlı dönemi arşiv malzemesinin bulunduğu Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'nda ve aynı yıl Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı'nda uygulanmıştır.

Bu projenin, tarihi ve güncel arşivlerde de uygulanması ile ülkemiz arşiv potansiyelinin çok daha hızlı ve geniş kullanımı sağlanmış olacaktır.

Bu projenin amacı; Arşiv malzemesinin kopyalarını çıkartarak, günümüz modern bilgi ve iletişim teknolojileri doğrultusunda, Osmanlı Arşivi bünyesinde bulunan Osmanlı Dönemi arşiv belgelerini tasnif etmek, belge görüntüleri ile katalog bilgilerini ve indekslerini sayısal ortama aktararak araştırmacılara sayısal ortamdan hizmet vermektir. 2002 yılından itibaren belge görüntüleri sayısal ortamda araştırmacıların hizmetine sunulmaya başlanmıştır.

Osmanlı dönemi arşiv malzemesinden, isteyen araştırmacıların daha süratli bir şekilde yararlanmalarını sağlayarak, ülkemizin sosyo-kültürel zenginliklerinin dünyaya duyurulmasına ve arşiv malzemesinin fiziki yıpranmalarının ve meydana gelebilecek tahribatın önlenmesine katkıda bulunacak bu projenin hayata geçirilmesi ile;

1. Belgelerin sayısal/mikrofilm kopyalarının alınarak sayısal ortama da aktarılması ile birlikte, arşiv malzemesinin taşınmasından, kullanımından ve kopyalanmasından kaynaklanan belge tahribatının ortadan kaldırılması,

2. Belgelerin çok küçük hacimlerde kopyaları çıkartılarak (mikrofilm) belgeler tek nüsha olmaktan kurtarılacak ve bunlardan master kopyaların, her türlü tehlikeden (fiziki şartlar, savaş, doğal afetler, nükleer felaketler ve sabotaj gibi) uzak olarak farklı coğrafi bölgelerde ve yeraltı depolarında korunması ve gelecek nesillere en sağlıklı bir şekilde aktarılmasının sağlanması,

3. Tasnif işlerinin (tasnifin her aşamasında) bilgisayar destekli olarak hızlandırılması, bu sayede tasnif çalışmaları ilerledikçe çıkabilecek problemlerin anında giderilmesi,

4. Bilgisayarlar yardımı ile kataloglara ve belgelerin sayısal görüntülerine çok hızlı bir şekilde erişim temin edilecektir. Belgelerin orijinaleri yerine sayısal görüntüleri ile çalışılması sonucu, arşiv malzemesinin fiziki yıpranmasının önlenmesi,

5. Bilgisayar ortamında hazırlanan, arşiv malzemelerinin katalog ve indeks bilgilerine internetten erişim sağlanarak, araştırmacıların araştırmalarını buldukları yerlerde yapmalarına imkân sağlanması,

6. Yerli ve yabancı araştırmacıların belge kopya talepleri (mikrofilm, sayısal ortamdaki kâğıda baskı, CD vb.) belgelere zarar vermeksizin ve hızlı bir şekilde karşılanması,

7. Osmanlı dönemi arşiv belgeleri ile ilgilenen 40'a yakın devletten bir kısmı ile imzalanmış olan ve gelecekte imzalanacak arşiv protokolleri gereği taahhütte bulunan belge mikrofilmli veya sayısal ortamda kopya taleplerinin yerine getirilmesi,

8. Gerek yurt içindeki diğer kuruluşlarda ve gerekse diğer devletlerde bulunan Osmanlı Dönemi arşiv belgelerinden mikrofilm halinde veya sayısal ortamda alınacak kopyaların Osmanlı Arşivi'nin belge ağı içerisine kolaylıkla adapte edilerek Arşivin bütünlüğü sağlanarak bunlardan yararlanılması amaçları hedeflenmiştir.

Projenin Aşamaları

Bu proje iki aşamada gerçekleştirildi:

Birinci aşama: arşiv malzemelerinin mikrofilme alınması ve sayısal ortama aktarılması için gerekli olan donanımın alınması ve kurulması,

İkinci aşama: tasnif edilen arşiv malzemesine ait bilgilerin görüntüleri ile birlikte aktarılabileceği veri tabanının oluşturulması ve gerekli yazılımların hazırlanması.

Her iki aşama da 2001 yılı sonu itibarıyla başarı ile tamamlanarak devreye girmiştir.

Arşiv Malzemelerinin Sayısallaştırılması

Belge görüntülerinin alınmasında renkli veya siyah beyaz, masaüstü tarayıcılar, rotary tarayıcılar, kamera tarayıcılar, dijital fotoğraf makineleri gibi cihazlar kullanılabilir.

Kullanılacak cihazın seçiminde, belgenin türü, niteliği, saklama planında belirtilen saklama ömrü, sayısal kopyanın kullanım amacı, belgenin saklama planı gereğince imhasından sonra görüntüsünün daha ne kadar süre kullanımının gerektiği gibi soruların cevaplarının çalışmalarına başlamadan çok önce verilmiş olması gerekir.

Belgelerin sayısallaştırılmasında belgenin niteliğine, saklama planındaki durumuna ve kullanım amacına göre birçok teknikler kullanılabilir. Ancak, belgelerin sayısal ortama aktarılmasında; belgenin orijinalliğinin bozulma-

* Başbakanlık Osmanlı Arşivi Bilgi İşlem Koordinatörü.

masına, içeriğinin değiştirilmemesine, kimlik bilgilerinin okunabilir olmasına, baskı alındığında orijinaline yakın bir görüntü elde edilebilmesi gibi unsurlara özellikle dikkat edilmelidir. Aksi takdirde elde edeceğimiz görüntü bize belgenin vermesi gereken bilgiyi doğru olarak taşımayacağı gibi böyle bir çalışmadan hedeflenen diğer amaçlar da tahakkuk etmez.

Bu projede bütün bu unsurlar dünyada millî arşivlerde uygulanan yaklaşımlar dikkate alınarak uygulanmış ve gelişmeye açık halde sürdürülmektedir. Belgelerin sayısallaştırılması süreçlerinde dünyada uygulanan standartlara azami ölçüde riayet edilmektedir.

Arşiv Yönetim Sistemi

Tasnif bilgileri ile arşiv malzemelerine ait sayısal görüntülerin birlikte kullanımı, günümüz bilgi ve iletişim sistemleri sayesinde mümkün olabilmektedir.

Arşiv yönetim sisteminin amacı belgenin depodan tasnifsiz halde çıkışından tekrar depoya tasnifli olarak dönüşüne kadar ve tüm hayatı boyunca geçen süreci takibe ve araştırma imkânları sunmaya yöneliktir.

Sayısal ortama alınan arşiv malzemesinin katalog bilgileri ile sayısal görüntüleri eşleştirilerek araştırma salonlarımızda araştırmacıların hizmetine hızla sunulmakta olup birçok fona ait görüntüler araştırma salonlarında bilgisayar üzerinden incelenebilmektedir.

Arşiv Yönetim Sistemi'nin Sağladığı Yararlar

2001 yılı içinde tamamlanan "Arşiv Yönetim Sistemi"nin hizmete alınması ile birlikte araştırma salonlarımızda katalog taraması ve görüntülerin bilgisayar üzerinden incelenmesi hizmeti başlatılmıştır.

Araştırmacılar, araştırma salonuna konulan bilgisayarlar yardımı ile araştırmalarını çok daha hızlı bir şekilde yaparak zamandan tasarruf etmekte, portföylerini oluşturabilmekte ve yönetebilmektedirler. Bu sayede katalog tarama süreci ile sayısal ortama aktarılan arşiv malze-

mesinin depodan gelişinin beklenmesindeki süre minimuma indirilmiştir.

Sayısal ortamda bulunan arşiv malzemeleri dileyen araştırmacılara CD ortamında verilebilmektedir.

İnternet Hizmetleri

Nisan 2002 tarihi itibarıyla de sayısal ortama aktarılan katalogların internet üzerinden sorgulanması sağlanacak şekilde çalışmalar sürdürülmektedir. (Hazırlanan kataloglar internet üzerinden 18 Nisan 2002 tarihinden itibaren <http://www.devletarsivleri.gov.tr> adresinde bulunan web sitemizde sorgulanabilir hale getirilmiştir.)

Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi arşiv malzemelerinden sayısal ortama aktarılan kataloglar araştırmacılar tarafından; fonlarına, tarihlerine göre, web sitemize ücretsiz üye olmak kaydıyla sorgulanabilmekte ve portföy oluşturulabilmektedir. Web sitemizde halen 85000'in üzerinde üye bulunmaktadır. Katalog taraması yapan günlük ziyaretçi sayısı ortalama 250'nin üzerine çıkmaktadır.

Katalog tarama bölümüne üye olanların sayısı Osmanlı Arşivi'nde bu güne kadar araştırma yapanların toplamının dört katını geçmiştir.

Birçok araştırmacının katalog tarama sürecinin büyük bir bölümünü arşivlere gelmeden tamamladığı ve belge almak üzere arşivimize geldiği görülmektedir. Bu hizmet sayesinde il ve yurt dışında araştırma yapanlara büyük kolaylıklar sağlandığı gelen mesajlardan anlaşılmaktadır.

Dünyada mevcut arşivlerin internet üzerinden vermekte oldukları hizmetlere genel olarak bakıldığında, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün hizmetlerinin gelişmiş ülkelerle rekabet edecek boyutlarda olduğu görülmektedir.

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün katalog dışındaki verdiği diğer çok önemli bir hizmet de, Kurumca hazırlanan kitapların web sitesinde aynen yayınlanması hizmetidir. Yayınlar, belge görüntüleri ve transkripsiyonları ile birlikte ziyaretçiye üyelik gerektirmeyen bir sistemle sunulmaktadır.

Web sitesinde verilen bir diğer önemli hizmet ise, kitap, rapor, tez vb. dokümanlar; seminer, sempozyum, kongre ve benzeri toplantılarda sunulan tebliğler ile süreli yayınlarda (dergi ve gazete) yayınlanan makaleler ve haberlere ait bibliyografik bilgilerden oluşan "Dokümantasyon Merkezi Bilgi Bankası" dır.

Sonuç olarak, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2000 yılından itibaren başlattığı projelerle modern anlamda arşivcilik hizmetlerini vermeyi temel ilke edinmiş ve bunu başarmıştır.